

Реферат на тему: "Життя і творчість Шота Руставелі"

Шота Руставелі

Контрольна робота

з літератури Сходу

"Життя і творчість Шота Руставелі"

План

письмової відповіді

1. Шота Руставелі. Народження, освіта, життя і смерть;
2. Безсмертна поема;
3. Мова і роль поеми "Витязь в тигровій шкурі"

1. Шота Руставелі. Народження, освіта, життя і смерть

Шота Руставелі — видатний грузинський поет XII століття, автор славнозвісної поеми "Витязь в тигровій шкурі" (інша назва "Витязь в барсовій шкурі"). Невідомо точно де, — чи в караязькому степу, над притоками Кури, чи в долині месхетських гір, чи під склепінням феодального замку вельможних Багратіонів, — народилася дитина, якій доля зготувала безсмертя.

Народні перекази не одностайно говорили про походження великого поета. Одні казали, що він родом із вельможної сім'ї, інші розповідали, що багатий дядько взявся виховувати бідного небожа, осиротілого ще з дитинства. Можливо він народився в кінці 60-х або початку 70-х років. Вірогідною датою його народження є 1166 рік як свідчать далі народні перекази, дядько постарався дати небожеві досконале для того часу виховання. Шота вивчився в одному з найбільших монастирів Месхетії-Зарзима і був визнаний за гідного продовжувати навчання в тодішній найвищій школі — в кахетинській академії Ікалто.

Академія в Ікалто, заснована царем Давидом Будівником, вона була визначним осередком того часу. Вона зготувала навколо себе цілий ряд вчених і філософів, що не лише пересаджували на грузинський ґрунт класичні мудрість Платона та Арістотеля, але й продовжували та розвивали філософську діяльність, завмерлу на той час у Візантії під тиском християнської реакції. Умови Грузії того часу давали більше волі ученим — продовжувачам класичної грецької філософії, що й сприяло появі таких філософів, як Іоанн Петріці, що познайомив грузинський народ з неоплатоніком Проклом, переклавши його "Союз", і який дав сам низку видатних філософських творів, ставши одним з найбільших представників грузинської філософії мислі XII століття. На чолі цієї плеяди філософів і вчених стояв Арсеній Іколтоелі, який за легендою, був учителем Шота в академії. Тут і почали формуватися зерна того неоплатонівського світогляду, що зміцніли в душі молодого поета під час його дальшого навчання в афінських та олімпійських монастирях Греції куди виїхав Шота після закінчення

академії в Ікалто. Важко сказати, що цих переказах про шкільні роки Руставеллі є правдою, а що створено народною, проте сама поема свідчить про високу філософську освідченість поета, який стояв на рівні найпередовішої думки свого часу. З поеми видно, що дальша доля поета була міцно зв'язана з двором цариці Тамари, яка завершила процес об'єднання Грузії в одну централізовану державу, приборкавши самостійність дрібних феодальних володарів і створивши підвалини для того розквіту старої грузинської літератури, яка крім славнозвісного Руставелі, мала ще таких поетів, як Чахрукадзе і Шавтелі, що їхні оди до цариці Тамари та її чоловіка Давида Салана збереглися до тепер. Руставелі в своїй поемі згадує про також колись написані ним "непогано добрані оди" на славу Тамари, але ці твори Руставелі не збереглися.

Професор Павел Інгороква перевірів хто виїздив з Грузії до Єрусалиму у Хрестовий монастир. Легенда вказує на єдиного славного грузина, близького до царського роду і до самої цариці Тамари, тодішньої володарки могутньої Грузинської держави — на її поета Шота Руставелі, цебто Шута Руставського. Селищ із такою назвою є в Грузії кілька. Одне з них — у східній провінції, яка має стародавню назву Месхетії. Є й невіддалік Тбілісі село Руставі. В XII столітті воно було феодальним володінням роду еретсько-руставських Багратіонів — однією з гілок династії Багратіонів, яка тоді правила Грузією. Літописи, згадуючи про власників міст Ереті та Руставі — про цю провінційну парость царського роду, відзначали придворну кар'єру, якої зажив за часів Тамари один з представників руставських Багратіонів — Шота: він-єдиний, хто на початку XIII століття мав у Грузії почесний титул мечурчлет — ухуцесі. Про нього збереглися певні історичні відомості, біографічні факти. За походженням він був з Месхетії, але його предки вже месхами, як то автор каже в прикінцевих строфах "Витязь в тигровій шкурі" — "так пишу я, месх незнаний, родом з селища Руставі". Дещо у відомій біографії Шота Багратіоні збігається з тим, що твердять про автора славної поеми народні перекази і слова самої поеми, дещо не збігається. Професор Інгороква вказує на сваволю переписувачів книг, які залюбки додавали до переписи. Так було й з текстом Руставелієвої поеми "Витязь в тигровій шкурі".

Шота Руставелі стояв близько до центру грузинського політичного життя, а також політичного міжнародного життя, яким був двір цариці Тамари. В свою поему він вклав історичний досвід, свідком і учасником якого був сам. Взагалі, головне джерело свідчень про нього — пролог поеми, присвячений цариці Тамарі (1184 — 1213), в якому Руставелі возвеличує і оспівує царицю і її чоловіка Давида Сослані. Десь близько 1187 року — не раніше 1184 і не пізніше року 1207 — Шота створив свого "Витязя в тигровій шкурі". В тексті поеми є ряд історичних та літературних вказівок, що дають змогу більш-менш точно визначити ті роки, коли вона могла бути написана. "Витязь в тигровій шкурі" мав бути написаний, в усякому разі, до 1213 року — до року смерті Тамари, що її так гаряче оспівує поет.

Народна легенда оповідає, що поет був відзначений Тамарою, яка висунула його на значну придворну посаду царського бібліотекаря. Коли Руставелі приніс Тамарі свого "Витязя в тигровій шкурі", то цариця, вшановуючи поета, дала йому на відзнаку золоте

перо, щоб носити на шапці. З цим пером і зображують Руставелі всі художники. Поет нібито закохався в царицю і не зміг приховати своїх почуттів. Тамара розгнівалася, Шота повинен був тікати з батьківщини. Притулок він знайшов у Єрусалимі, в монастирі св. Хреста. Установлено у 1960 році, що Шота реєстрував і розписав грузинський монастир св. Хреста. Він, мабуть, став ченцем даного монастиря, але монастирська братія не забула про значну роль, яку відіграв їхній брат на далекій батьківщині, і в пишних шатах його було змальовано на надмогильній фресці, і бучним титулом вазіра було оздоблене його ім'я в заупокійній згадці. Рік смерті Шота Руставелі невідомий, скоріше за все десь між 1212-1216 р. Знайдена в Хрестовому монастирі фреска, а також заупокійна згадка в монастирській книзі — ці два документи дають підстави більш-менш певно твердити, що автором славнозвісної поеми був Шота Багратіоні.

На фресці грузинською мовою написано, що похований Шота просить Бога зласкавитися над ним, а зображена там людина в грузинському одязі світського вельможі — єдиний правдивий портрет великого грузинського поета.

2. Безсмертна поема

"Витязь в тигровій шкурі" — не перший твір Руставелі: він сам зізнається, що продовжує оспівувати ту, котру оспівував і раніше. Поема відмічена печаткою високої творчої зрілості автора.

В пролозі два рази згадується автор поеми Руставелі (точніше Руствелі), що означає володар Руставського замку або "виходець із Рустава". Ім'я поета — Шота засвідчено в іконографічних літературних пам'ятках починаючи з XIII століття.

"Витязь в тигровій шкурі" — поема про любов і дружбу. Її сюжет розгортається на великі географічні території; персонажі поеми — представники різних народів (в тому числі і вигаданих). Події відбуваються динамічно і легко. Автор, вміло користуючись прийомом сюжетного маскування, правдиво зобразив різноманітну і складну дійсність Грузії XII століття, виказав свої релігійно-філософські і соціально-політичні погляди. Не дивлячись на складний сюжет "Витязь в тигровій шкурі" — композиційно довершений, поетичний твір, котрому із суворою симетричністю поєднується два основні цикли розповідей — індійський і арабський. В розвитку сюжетної дії Руставелі глибоко розкриває характери персонажів, їхній багатий духовний світ. Поглиблена психологічна характеристика героїв і яскраве зображення внутрішньої суті явищ — риси творчого новаторства Руставелі. Він створив борців за торжество справедливості і щастя. Персонажі поеми являють собою образи людей того часу. Героїнь поеми красуню Нестан — Джон, цнотливу і розумну охоплює дух бунтівного протесту, коли вона дізнається, що її чекає шлюб з нелюбом. Вона мужньо переносить неволю в Каджетській вежі, що являється символом тиранії. Боротьба трьох витязів — побратимів за її визволення увінчалася повною перемогою: Каджеті зруйновано, Нестан Дариджан визволено із "щелепи змія", справедливість торжествує. Оптимістична ідея перемоги справедливості, добра над злом лежить в основі поеми: людина може добиватися повного щастя на землі.

Шота Руставелі розрізняє три види любові. Перший — "божественна", найбільш висока любові. Але автор також за возвеличену земну любов, за глибоке людське почуття, і категорично заперечує грубу, розпустну любов:

Незбагнена таємниця є в міжнуровім коханні,
І до нього не рівняти любодійництва погані;
Хіть-одне, кохання — інше, поміж них безодні й хлані,-
Їх не плутайте, вслухайтесь в ці поради, мною дані!

Теорію любові, викладену в пролозі, Руставелі творчо обґрунтовує в самій поемі. Розуміння любові пов'язане з його теорією поезії, також представленої в порлозі:

Славлю я любов високу, душ піднесених потугу,
Що її не вкласти в слово, нашу мову недолугу.
Дар небес — таке кохання, неземне стремління духу, —
Хто до нього прагне, мусить внести горе, злидні й тугу.

Вважаючи поезію "гілкою мудрості" і приписуючи її божеств, пізнавальне значення. Любов лежить в основі сім'ї і подружнього щастя. Поет різко осуджує насильницьких види чоловіка для жінки. Суспільно-політичні умови, що склалися в Грузії сприяли розвитку цієї ідеї. Відомо, що грузинським жінкам не був властивий гаремно-замкнутий спосіб життя. Руставелі, в супереч західноєвропейській тогочасній поезії, проповідує рівні жінки з чоловіком і чоловіка з жінкою перед лицем священних обов'язків дружби. Він звеличує вірність і витривалість людини в усіх випробовуваннях, в яких перевіряється дружба. Деякі учені вважають, що в поемі Руставелі над мотивами любові панує мотив братства і дружби. Дійсно, в "Витязі в тигровій шкурі" дружба відіграє важливу роль, іноді здається, що вона висунена на перший план. "хто друзів собі не шукає, самому собі ворог він", — сказано в поемі. Міцними виразами дружби зв'язані не два (як звичайно в середньовічних поемах), а три герої, як грузинських фольклорних пісенних сказаннях. Усе своє вміння, весь свій хист поет віддав темі самовідданої рицарської дружби, яка пронизує наскрізь поему:

Мусить друг заради друга нести горе, злиднів лютъ
І віддати серце серцю, бо любов їм креслить путь,

Араб Автоділ, індієць Тарісл і мулгазанзарець Придон не тільки самі стали друзями, але і зв'язали вузами дружби свої наоди. Шута Руставелі — співець міцної дружби побратмів, що переростає в дружбу народів. Поема проникнута благородною ідеєю патріотизму. З великим поетичним підйомом описані підйоми Тарісла проти підступного царя Рамаза. Гарячі патріотичні серця охопили індієць в тривожні дні зіткнення між царем Парседаном і його амирбаром Таріслом. Тарісл і Нестан-Дареджан вище особистих інтересів ставлять інтереси державні: "Ні, не повинно чужоземцю в Індостані утвердитися ... Наша Індія вівки не дістаниться ворогам"— каже Нестан-Дареджан.

Політичним ідеалом Руставелі є об'єднана сильна держава на чолі з освіченим і гуманним царем. Поет засуджує феодальні распри, сепаратистські погляди вассальних володарів, він стоїть за повну централізацію влади, за царя що користується пороною

мудрих мужів. Він вимагає від владик справедливості. Він ганьбить милодушних воїнів, боягузів, зрадників, клятвовідступників, підлабузників і лицемірів, оспівує рицарську мужність, відвагу:

Муж повинен бути мужнім, скарга втихнути повинна,
І біді зміцнитись треба, мов тверда стіна камінна,
Бо коли обсіли злидні — в цім сама людина винна.

Руставелі один з перших в світовій літературі змалював колоритну реалістичну картину життя купців. Поет яскраво зображує хитрого, улесливого і необачного Усена, похитливу і легкудумку його дружину Фатьму, яка, протездатна і на благородні почуття самовідданості та дружби. Поет уникає виводити в своїй поемі "потойбічні", чарівничі сили — елемент, майже обов'язковий для поезії того часу. Віддаючи Неста-Дариджан в руки каджив (злих духів), автор спішить пояснити своєму ероєві Автонділу, який так і розуміє слово кадж як визначення злих духів:

...Так знай же, — що не духи лиховодні,
А лиш люди, що обрали житлом скелі та безодні.

Ніяка потойбічна сила не порушує течії сюжету поеми, чи то полегшуючи, чи тол ускладнюючи для героїв їхню боротьбу та їхнє прагнення до щастя.

"Витязь в тигровій шурі" має певну схожість з західноєвропейським рицарським романом і із східними спікоромантичними поемами.

Жінка виступає в поемі Руставелі не тільки як об'єкт оспівування та кохання — мотив, звичайний для всієї поезії феодального середньовіччя, — але як активна дійова сила.

"В лева рівні левенята — чи самець то чи самиця..." — каже поет, стверджуючи право Тінатін узяти, замість старого батька, владу в державі.

Треба відзначити, що хоч і поема названа ім'ям Тарісла — адже він є витязем, убранми у тигрову шкуру, — проте носієм лицарських ідеалів є не цей мандрівний журлиець і відлюдник, а витязь більш активної вдачі, рішучий і діяльніший Автондів. Не раз мусить Автонділ повчати засмученого Тарісла, що не втечею від кривди життя, написав їх запереченням, а боротьбою проти них може витязь сягти вершин справжніх лицарських чеснот. Наче життєвим девізом є для Автонділа його слова:

Витязь, навіть в горі, мусить мати місце для боротьби.

Зневажаю ти, що духом підупали в час журби!

3. Мова і роль поеми "Витязь в тигровій шкурі"

Глибокі думки і почуття Руставелі виразив чудовими віршами, відомими під назвою шаірі. Він законодатель і неперевершений майстер цього розміру. Шаірі — шістнадцятискладовий вірш. Поет користувався двома його видами: високим (4+4+4+4) і низькими (5+3+5+3). Рима низького шаірі — трьохскладова, а висока — двохскладова. Рима у Руставелі завжди точна, багата. Різноманітність віршового розміру допомагає уникнути монотонності.

Увібравши в себе мудрість останніх неоплатоністичних шкіл. Елади: міцно зв'язану з класичною філософією Греції, Руставелі поєднав її з високою поезією Сходу, з

давньою поезією азербайджанського та іранського народів. Він не тільки згадує і порівнює своїх героїв до Ростом, Лейли і Менджуна, Віси та Раміна, до цих образів стародавньої східної поезії, але він і свій словник, свої метафори, свою поетичну майстерність збагачує тим доробком, що його створили Фірдоусі і Нізамі.

Поема Руставелі відіграла величезну роль для розвитку культури, мови, громадської думки грузинського народу. Цю поему високо шанували усі видатні письменники й діячі Грузії. Починаючи від письменників XVII — XVIII століть — Теймураза 1, Бесікі, Давида Гурамишвілі — до таких видатних постатей грузинської літератури початку XX століття, як Ілля Чавчавадзе, Акакій Церетелі, Важа Пшавела, — всі вона так само захоплено говорили про геніального основоположника грузинської літератури, як говорив про нього Давид Гурамишвілі, цей достойний продовжувач Руставелієвої справи, похований на українській землі, в Миргороді, де він написав про Руставелі такі слова:

В дні прадавні древо віршів
Посадів був мудрий Шота,
Вкоринив його, розвинув,
Щоб росла плодів шпинота,
І плоди давало дерево
Всім кому була охота.
Віршів, рівних Руставелі,
Жодна не складе істота!

Треба також зауважити, що Шота Руставелі є по суті родоначальником нової грузинської літературної мови. Він не признає книжно-архаїчних норм давньогрузинського церковного письма. Для його поетичної мови характерні метафоричність, афорестичність. Афоризми, ліричні прелюдії, епітолії, красиво оформляють сюжет.

Перше видання "Витязя в тигровій шкурі"(під редакцією із коментарями Вахтанга VI) вийшов в Тбілісі в 1712 році. Питанням руставелології присвячені монографічні праці І.ДЖавахішвілі, К.Кекелідзе, Н.Марр, М.Броссе і ін.

Література:

1. Бажан М., "Дніпро" К., 1983;
2. Барамідзе А.Г. "Радянська енциклопедія", М., 1971.